

## บทที่ ๒

### แนวความคิดและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

แนวความคิดและการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาบริเวณโบราณสถานเพื่อประกอบ  
การวางแผนพัฒนาเมืองครั้งนี้ประกอบด้วย

#### ๒.๑ "กฎบัตรสากลแห่งเมือง เวนิส"

ว่าด้วยการสงวนรักษาและบูรณะอนุสรณสถานและแหล่งที่ตั้ง

อนุสรณสถานประวัติศาสตร์ที่ตกทอดกันมาหลายชั่วอายุคนนั้น มีเรื่องของอดีตบรรจุ  
อยู่ บรรดาอนุสรณสถานที่ยังเหลืออยู่จนถึงปัจจุบันนั้นก็ เป็นพยานหลักฐานของจารีตประเพณีที่มี  
มาหลายยุคหลายสมัย จึงจำเป็นที่จะต้องตกลงกันในหลักที่จะเป็นแนวทางในการสงวนรักษา  
และบูรณะโบราณสถานและกำหนดไว้ให้เป็นมาตรฐานสากล โดยแต่ละประเทศต้องรับผิดชอบ  
ในการนำไปประยุกต์ใช้ให้อยู่ในกรอบวัฒนธรรมและจารีตประเพณีของตน หลักเกณฑ์ครั้งแรก  
คือ กฎบัตรเฮเธนส์ ปี พ.ศ.๒๔๗๔ (ค.ศ.๑๙๓๑) และต่อมาในการประชุมสมการะหว่างชาติ  
แห่งสถาปนิกและเจ้าหน้าที่เทคนิคด้านอนุสรณสถานประวัติศาสตร์ ครั้งที่ ๒ ณ นครเวนิส ระหว่าง  
วันที่ ๒๕ - ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๐๗ (ค.ศ.๑๙๖๔) ที่ประชุมได้ลงมติพิจารณาตรวจสอบ  
กฎบัตรใหม่ดังข้อความต่อไปนี้

#### คำจำกัดความ

มาตรา ๑ ความหมายของอนุสรณสถานประวัติศาสตร์นั้น มิได้ครอบคลุมแต่จากก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงสถานที่ตั้งของเมืองหรือชนบทซึ่งพบ

พยานหลักฐานของอารยธรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นพิเศษ และพยานหลักฐานของความเจริญก้าวหน้าที่สำคัญ หรือของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ ความหมายนี้ไม่แต่นำมาใช้กับงานศิลปะที่ยิ่งใหญ่เท่านั้น แต่ยังใช้กับผลงานธรรมดาสามัญในอดีตที่มามีความสำคัญทางวัฒนธรรมขึ้นเมื่อกาลเวลาล่วงเลยไปอีกด้วย

มาตรา ๒ การสงวนรักษาและบูรณะอนุสรณสถาน จะต้องอาศัยวิทยาการและเทคนิคทั้งปวง ซึ่งอาจช่วยในการพินิจศึกษาและคุ้มครองมรดกทางสถาปัตยกรรมได้

### ความมุ่งหมาย

มาตรา ๓ ความมุ่งหมายในการสงวนรักษาและบูรณะอนุสรณสถานก็เพื่อการรักษาทั้งในฐานะที่เป็นงานศิลปะและเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

### การสงวนรักษา

มาตรา ๔ การสงวนรักษาอนุสรณสถานนั้นจำเป็นต้องปฏิบัติให้เป็นงานที่ถาวร

มาตรา ๕ การสงวนรักษาอนุสรณสถานมักจะทำให้ง่ายสะดวก โดยนำอนุสรณสถานมาใช้เพื่อจุดประสงค์ที่จะให้เป็นประโยชน์ทางด้านสังคมบางประการ แม้ประโยชน์ดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่ปรารถนา แต่จะต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลงแบบรูปหรือเปลี่ยนแปลงเครื่องตกแต่งเมื่อจำเป็นต้องดัดแปลง เพราะมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ก็น่าจะอนุญาตให้ทำได้ หากได้ปฏิบัติภายในข้อจำกัดเหล่านี้

มาตรา ๖ การสงวนรักษาอนุสรณสถาน หมายถึงการสงวนรักษาสิ่งแวดล้อมของเดิมไว้ ซึ่งไม่เกินส่วนสกัดออกไป หากเป็นสิ่งแวดล้อมที่สร้างสืบต่อตามจารีตประเพณีก็ต้องคงไว้ จักต้องไม่อนุญาตให้มีการสร้างขึ้นใหม่ การรื้อถอน การดัดแปลง ซึ่งอาจทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนรวมและสืบทอดแตกไป

มาตรา ๗ อนุสรณสถานนั้นไม่สามารถแยกออกจากประวัติศาสตร์ ซึ่งมีอนุสรณสถานนี้เป็นพยานอยู่ หรือแยกจากสิ่งแวดล้อมที่อนุสรณสถานตั้งอยู่ การเคลื่อนย้ายอนุสรณสถานไปทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนนั้นอนุญาตให้ทำไม่ได้ ยกเว้นในกรณีที่ทำเป็น ทำเพื่อการคุ้มครองป้องกันอนุสรณสถานนั้น หรือมีเหตุผลที่ต้องทำเพื่อผลประโยชน์อันสำคัญยิ่งในระดับชาติ หรือนานาชาติ

มาตรา ๘ บรรดาชิ้นประติมากรรม จิตรกรรม หรือมณฑลศิลป์ ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญของอนุสรณสถาน อาจจะเคลื่อนย้ายออกจากงานศิลปกรรมดังกล่าวได้ หากพิจารณาเห็นว่า เป็นเพียงวิธีเดียวที่จะสงวนรักษาสิ่งเหล่านี้ไว้ได้อย่างแน่นอน

#### การบูรณะ

มาตรา ๙ กรรมวิธีการบูรณะเป็นงานที่ต้องการความชำนาญอย่างสูงในการปฏิบัติ จุดมุ่งหมายก็เพื่อสงวนรักษาและแสดงให้เห็นคุณค่าทางสุนทรียะและทางประวัติศาสตร์ของอนุสรณสถาน โดยยึดถือวัตถุประสงค์เดิม และเอกสารอันเชื่อถือได้เป็นหลัก การบูรณะนั้นจะต้องยุติลง ณ จุดที่จะต้องเริ่มใช้ และในกรณีนี้ งานบูรณะที่ทำเป็นพิเศษออกไปโดยไม่จำเป็นจะต้องให้แตกต่างเห็นได้ชัดจากองค์ประกอบสถาปัตยกรรม และให้มีเครื่องหมายประทับแจ้งเวลาที่บูรณะไว้ ในการบูรณะไม่ว่าจะกรณีใดก็ตาม สิ่งที่จะต้องมาก่อนและติดตามมาภายหลังด้วย คือ การศึกษาอนุสรณสถาน ทั้งในแง่โบราณคดี และประวัติศาสตร์

มาตรา ๑๐ เมื่อเห็นว่าเทคนิคที่เคยใช้ปฏิบัติสืบกันมานั้นไม่เหมาะสมในการบูรณะอนุสรณสถาน เพื่อให้มันคง ย่อมสามารถใช้เทคนิคสมัยใหม่วิธีหนึ่งวิธีใด เข้าช่วยในการสงวนรักษา และการสร้างได้ หากประสิทธิภาพของวิธีนั้น ๆ มีข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ยืนยัน และพิสูจน์แล้ว โดยประสบการณ์

มาตรา ๑๑ จักต้องยึดถือเคารพสิ่งที่ช่วยให้ทราบแบบก่อสร้างทุก ๆ สมัย ของอนุสรณสถานนั้น ๆ เพราะเอกภาพของแบบก่อสร้าง มิใช่จุดมุ่งหมายของการบูรณะ เมื่ออาคารแห่งใด รวมงานสมัยต่าง ๆ สร้างซ้อนทับกันไว้ การที่เผยให้เห็นสิ่งก่อสร้างที่อยู่ชั้นล่างย่อมทำ

ได้โดยเฉพาะ ในกรณีพิเศษเท่านั้น และเมื่อสิ่งที่เคลื่อนย้ายออกมีคุณค่าน้อยและวัตถุที่เผยแพร่  
 ทรามมีคุณค่ายิ่งในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และทางสุนทรียะ และสภาพของการสงวน  
 รักษาดีพอที่จะทำเช่นนั้นได้ การประเมินคุณค่าความสำคัญของส่วนประกอบที่เกี่ยวข้อง และการ  
 ตัดสินว่าสิ่งใดอาจจะถูกทำลายนั้น จะมอบให้บุคคลผู้รับผิดชอบงานนั้นแต่ผู้เดียวไม่ได้

มาตรา ๑๒ การสร้างแทนส่วนที่ขาดหายไปนั้นจะต้องครบบริบูรณ์ กลมกลืนเข้า  
 กับส่วนใหญ่ทั้งหมด แต่ในขณะเดียวกันจะต้องมองเห็นได้ชัดเจนว่า ต่างจากของเดิมเพื่อการ  
 บำรุงนั้นจะได้ไม่เป็นการปลอมหลักฐานทางศิลปกรรมหรือทางประวัติศาสตร์

มาตรา ๑๓ ไม่อนุญาตให้มีการต่อเติม นอกเสียจากว่า การต่อเติมนั้นไม่ก่อให้เกิด  
 ความเสียหายแก่ส่วนที่น่าสนใจของอาคาร สิ่งแวดล้อมที่ทำสืบทอดมา บริเวณ สมดุลย์ขององค์  
 ประกอบ และความสัมพันธ์ระหว่างอาคารกับสิ่งแวดล้อม

สถานที่ทางประวัติศาสตร์

มาตรา ๑๔ สถานที่ตั้งอนุสรณ์สถานจะต้อง เป็นสิ่งที่ได้รับการดูแลเป็นพิเศษ เพื่อ  
 ปกป้องไว้ให้อยู่สภาพที่มั่นคงแข็งแรง และเพื่อให้เรียบร้อยไม่รกรุงรัง และอยู่ในสภาพที่เหมาะสม  
 งานสงวนรักษาและบูรณะซึ่งดำเนินการอยู่ในสถานที่ดังกล่าว ควรจะต้องยึดหลักการ ซึ่งกำหนด  
 ไว้ในมาตราดังกล่าวข้างต้น

การขุดค้น

มาตรา ๑๕ การขุดค้นจะต้องดำเนินการไปตามมาตรฐานทางวิชาการ และตามข้อ  
 เสนอแนะที่นิยามหลักสากล ใช้ในกรณีที่มีการขุดค้นทางโบราณคดี ซึ่งองค์การศึกษา ฯ สหประชา  
 ชาติได้ตราขึ้น เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๙ (ค.ศ.๑๙๕๖)

โบราณสถานต่าง ๆ จะต้องบำรุงรักษาไว้และใช้มาตรการอันจำเป็นในการสงวน  
 รักษาและคุ้มครองลักษณะสำคัญทางสถาปัตยกรรมตลอดจนวัตถุที่พบ ยิ่งกว่านั้นจะต้องใช้วิธีการ

ทุกอย่างเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในอนุสรณสถานนั้น ๆ และไม่บิดเบือนความหมายเดิมของอนุสรณสถานนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม งานสร้างชิ้นใหม่ทั้งปวง จะต้องไม่จัดเป็นลำดับแรก (ใน) วิธีเชื่อมแบบแอนัสทิลอซิส (anastylosis) เท่านั้น กล่าวคือ การประกอบส่วนที่มีอยู่เข้าด้วยกันนั้น ส่วนที่ขาดหายอนุญาตให้สร้างเติมได้ วัสดุที่ใช้ในการเสริมสร้างนั้น จะต้องเป็นที่ยอมรับกัน และจะต้องใช้ให้น้อยที่สุด เพื่อเป็นที่แน่นอนว่า เป็นการสงวนรักษาอนุสรณสถาน และคงไว้ตามรูปลักษณะเดิม

#### เอกสารสิ่งพิมพ์

มาตรา ๑๖ งานทั้งปวงที่เกี่ยวกับการสงวนรักษา การบูรณะ หรือการขุดค้นจะต้องจัดทำเอกสารที่มีความถูกต้อง ในรูปของรายงานแบบวิเคราะห์ และแบบวิจารณ์ รวมทั้งภาพประกอบซึ่งเป็นภาพลายเส้นและภาพถ่าย

(ในเอกสารนั้น) จะต้องรวมงานที่ปฏิบัติทุกขั้นตอน ของงานแผ้วถาง งานเสริมความมั่นคง การปรับปรุงจัดบริเวณ และการประกอบให้สมบูรณ์ รวมทั้งเทคนิคและแบบแผนต่าง ๆ ที่ได้กำหนดขึ้นใช้ในระหว่างที่ปฏิบัติงาน รายงานบันทึกนี้จะต้องเก็บรักษาไว้ในหอจดหมายเหตุของทางราชการเพื่อให้นักวิจัยได้ใช้ค้นคว้า ขอเสนอแนะว่า รายงานนี้จะต้องจัดพิมพ์เผยแพร่ด้วย

#### ๒.๒ "การศึกษาแนวทางเพื่อการพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์"

โครงการนี้สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติจัดให้มีการประกวดการออกแบบวางผังเกาะรัตนโกสินทร์ ผู้ชนะประกวดคือ Synchron Co.,LTD. ได้เสนอแนวทางการพัฒนาดังนี้

### ขั้นตอนการพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์

๑. รวบรวมข้อมูล
๒. วิเคราะห์สภาพและปัญหา
๓. วิเคราะห์แนวโน้มในการพัฒนาโครงการ
๔. ประเมินแนวความคิดเพื่อการพัฒนา
๕. ขึ้นออกแบบโครงการ
๖. ขึ้นมาตรการสนับสนุนการพัฒนา

จากการศึกษาวิเคราะห์ตามลำดับข้างต้นสามารถสรุปและ เสนอแนะสำหรับการพัฒนาเกาะรัตนโกสินทร์ได้ว่า

เนื่องจากโครงสร้างของเมืองมีเอกลักษณ์และความดั้งเดิม สถาปัตยกรรมไม่ว่าจะเป็นอนุสาวรีย์หรืออาคารมีคุณค่าแสดงให้เห็นถึงระดับความต่อเนื่องในการพัฒนาเมือง และสถาปัตยกรรมรวมทั้งความต่อเนื่องของชีวิตในสังคมยังคงมีอยู่ จึงกำหนดให้เกาะรัตนโกสินทร์เป็น THE HISTORIC URBAN CENTRE และมีข้อเสนอได้ดังนี้

- ๑) พัฒนาให้เกาะรัตนโกสินทร์เป็น HISTORICAL OPEN-MUSEUM ในลักษณะของ LIVING MONUMENT
- ๒) ปรับปรุงบริเวณที่มีปัญหาสูงต่อบริเวณเกาะโดยเร่งด่วน เช่น บริเวณท่าเตียน ปากคลองตลาด สลัมหลังอาคารราชดำเนินกลาง
- ๓) โครงการพัฒนาปรับปรุงสภาวะแวดล้อม
- ๔) โครงการเพิ่มระบบการจราจร โดยการนำเอาระบบการสัญจรทางน้ำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ ส่งเสริมทางเดินเท้า เพิ่มประสิทธิภาพของผิวจราจร มาตรการในการลดปริมาณการจราจร กำหนดบริเวณที่จอดรถให้สอดคล้องกับระบบโครงข่ายการจราจรของกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะช่วยลดปริมาณรถยนต์ที่จะเข้ามาในบริเวณโครงการ
- ๕) พัฒนาปรับปรุงบริเวณเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว
- ๖) แก้ไขปรับปรุงอนุรักษ์โบราณสถานต่าง ๆ

- ๗) พัฒนาปรับปรุงอนุรักษ์บริเวณวัดต่าง ๆ ในบริเวณ
- ๘) พัฒนาปรับปรุงบริเวณย่านการค้าที่สำคัญ เช่น ย่านการค้าบางลำภู
- ๙) พัฒนาย่านที่พักอาศัย โดยการจัดระเบียบย่านที่พักอาศัยใหม่ เช่น บริเวณย่านพักอาศัย หลังราชดำเนินกลาง
- ๑๐) พัฒนาส่วนที่เชื่อมต่อกับโครงการโดยรอบ เพื่อแสดงถึงความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์

### สรุป

แนวความคิดและโครงการตัวอย่างข้างต้น เป็นสิ่งสนับสนุนในอันที่จะทำให้เกิดการพัฒนาในหลักการ แนวความคิด และแนวทางสำหรับ "การศึกษาบริเวณโบราณสถานเพื่อประกอบการวางแผนพัฒนาเมือง : เทศบาลเมืองนครศรีอยุธยา" ได้ดั่งที่ตั้งเป้าหมายของการศึกษาไว้

ศูนย์วิทยพัทยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย